

Research Paper

The impact of cultural institutions on the institutionalization of modern Islamic civilization

Suleiman Qasimpour: Ph.D student of Political Science, Lamerd Branch, Islamic Azad University, Lamerd, Iran

Ghafar Zarei: Assistant Professor, Department of Political Science, Lamerd Branch, Islamic Azad University, Lamerd, Iran

Ali Mohammad Haghghi: Assistant Professor, Department of Political Science, Lamerd Branch, Islamic Azad University, Lamerd, Iran

Received: 2023/04/08 [PP 17-28](#) Accepted: 2023/05/28

Abstract

The role of culture as a spiritual aspect and civilization as a material aspect are two important topics in the field of identity and national identity of the Islamic Republic of Iran. These two inseparable and reinforcing elements have been of great importance in the history of Iranian civilization. In the Islamic Republic of Iran, due to the explanation and emphasis on civilization based on the discourse of the Islamic Revolution, the issue of civilizational identity has been considered as a main issue in cultural policy. Based on this, the main question of the research is, what effect did cultural institutions have on the institutionalization of modern Islamic civilization in the Islamic Republic of Iran? The main hypothesis is that cultural institutions, knowing the goals and nature of different layers of modern Islamic civilization based on educational, media and cultural and political socialization components, should act in the direction of institutionalization and reproduction of modern Islamic civilization. According to the nature of the discourse of the Islamic Revolution and the viewpoint of the Supreme Leader, as well as the programs formulated in the field of cultural policies, it is possible to achieve the civilizational identity and its development and deepening. The research method is a qualitative method, and the method of collecting information in a library and analyzing the collected data is qualitative analysis.

Keywords: national identity, cultural institutions, civilization, Islamic Republic of Iran.

Citation: Qasimpour, S., Zarei, GH., Haghghi, A M .(2023). **The impact of cultural institutions on the institutionalization of modern Islamic civilization.** *Journal of Society and Politics*, Vol 1, No 1, Shiraz, PP 17-28.

Extended Abstract

Introduction

Ethnic, religious, cultural, and social identities all fall under the umbrella of national identity. It can be argued that in the current era, with the dominance of the "nation-state" element, national identity is considered the most prominent form of identity. Simultaneously, the overarching objective of identity politics is to effectively manage identity connections within a political framework, with the aim of establishing and sustaining a comprehensive and enduring national coalition. However, various approaches are often devised to achieve this goal, which are influenced by ideology, historical circumstances, cultural perspectives, and the values and perceptions of decision-makers and the general populace. In line with this, the Islamic Republic of Iran, guided by the discourse of the Islamic Revolution, should take measures to construct an Islamic civilization that corresponds to the demands and conditions of the time. Considering the role of cultural institutions in this endeavor, it can be argued that by developing a profound understanding of the obstacles and limitations involved, the desired objective can be attained. Therefore, the central research question focuses on examining the impact of cultural institutions on the process of institutionalizing modern Islamic civilization in the context of the Islamic Republic of Iran.

Methodology

The research methodology employed is qualitative in nature, utilizing a library-based approach for data collection and employing qualitative analysis methods for analyzing the gathered data. The current research is grounded in the conceptual framework of the institutional approach. According to this perspective, the examination of political institutions holds great significance. Institutionalists delve into the decisions and behaviors of individuals within the institutional structure, placing a primary emphasis on the institution itself in their analysis. They demonstrate how institutions, through intricate mechanisms, both impose constraints on actors' behavior and possess an enabling capacity.

Results and discussion

The concept of Islamic civilization, as discussed within the framework of the Islamic Revolution discourse, encompasses several stages that are based on the viewpoints of the Supreme Leader. We will elaborate on these stages here. According to Ayatollah Khamenei, the Islamic revolution has five objectives, which he explains as follows: "We had an Islamic revolution; then we established an Islamic system; the subsequent stage is the establishment of an Islamic state; the following stage is the establishment of an international Islamic civilization." From His Holiness' perspective, we are currently in the third stage, wherein our aim is to create a system, an organization, and a government that can actualize these objectives. This process is lengthy and challenging, commencing with the Islamic revolution, followed by the establishment of the Islamic system. Subsequently, the focus shifts towards the true establishment of an Islamic state, involving the cultivation of the qualities and methods of statesmen. This represents the third stage, which we interpret as the creation of an Islamic state. The fourth stage pertains to the Islamic world. If we successfully navigate through this stage, it leads to the formation of an Islamic world. Such an Islamic world can emerge from an Islamic country.

Conclusion

Cultural institutions in Iran following the Islamic Revolution serve as strong indicators of the functional utilization of national identity. These institutions have multiplied significantly after the Cultural Revolution, owing to the cultural essence of the Islamic Revolution. Many of these cultural institutions are affiliated with various ministries and organizations, while others operate independently under religious or quasi-religious entities within the country. One notable example is the Ministry of Culture and Islamic Guidance, which oversees a broad range of cultural institutions and plays a significant role in preserving the national identity post-revolution. The function and activities of this institution serve as a cornerstone for nurturing national identity in multiple ways, provided that the support for national identity does not

contradict the revolutionary and Islamic identity. Iran's cultural history encompasses several elements that can be perceived as unifying and essential components of national identity. Hence, the genuine and effective solution lies in establishing cultural institutions based on the principles outlined in the aforementioned documents and the constitution

of Iran. These institutions should strive to cultivate and perpetuate national identity in line with contemporary developments. By adopting such an approach, the extensive and comprehensive efforts made can foster a distinct form of national identity, ultimately fostering "unity within diversity."

مقاله پژوهشی

تأثیر نهادهای فرهنگی بر نهادینه شدن تمدن نوین اسلامی

سلیمان قاسم پور: دانشجوی دکتری علوم سیاسی، واحد لامرد، دانشگاه آزاد اسلامی، لامرد، ایران.

غفار زارعی: استادیار گروه علوم سیاسی، واحد لامرد، دانشگاه آزاد اسلامی، لامرد، ایران.

علی محمد حقیقی: استادیار گروه علوم سیاسی، واحد لامرد، دانشگاه آزاد اسلامی، لامرد، ایران.

دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۱۹ صص ۱۷-۲۸ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۰۷

چکیده

نقش فرهنگ به عنوان وجه معنوی و تمدن به عنوان وجه مادی دو مبحث مهم در حوزه هویت و هویت ملی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. این دو عنصر تفکیک ناپذیر و تقویت کننده یکدیگر در تاریخ تمدن ایرانی از اهمیت بالایی برخوردار بوده است. در جمهوری اسلامی ایران با توجه به تبیین و تأکید بر تمدن‌سازی بر اساس گفتمان انقلاب اسلامی، مسأله هویت تمدنی به عنوان یک مسأله اصلی در سیاست فرهنگی مورد توجه قرار گرفته است. بر همین اساس سؤال اصلی تحقیق بر اینست که نهادهای فرهنگی چه تأثیری بر نهادینه شدن تمدن نوین اسلامی در جمهوری اسلامی ایران داشته‌اند؟ فرضیه اصلی بر اینست که نهادهای فرهنگی با شناخت اهداف و ماهیت لایه‌های گوناگون تمدن نوین اسلامی بر اساس مؤلفه‌های آموزشی، رسانه‌ای و جامعه‌پذیری فرهنگی و سیاسی می‌بایست در جهت نهادینه شدن و بازتولید تمدن نوین اسلامی اقدام نمایند. با توجه به ماهیت گفتمان انقلاب اسلامی و دیدگاه مقام معظم رهبری و همچنین برنامه‌های تدوین شده در حوزه سیاست‌گذاری‌های فرهنگی می‌توان به هویت تمدنی و توسعه و تعمیق آن دست یافت. روش تحقیق از نوع روش کیفی است و شیوه گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای و تحلیل داده‌های گردآوری شده از روش تحلیل کیفی می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: هویت ملی، نهادهای فرهنگی، تمدن، جمهوری اسلامی ایران.

استاد: قاسم پور، سلیمان؛ زارعی، غفار؛ حقیقی، علی محمد. (۱۴۰۲). تأثیر نهادهای فرهنگی بر نهادینه شدن تمدن نوین اسلامی. فصلنامه جامعه و سیاست، سال ۱، شماره ۱، شیراز، صص ۱۷-۲۸.

مقدمه

در یکی دو سده اخیر در ایران تمدن و هویت تمدنی مقوله‌ای مهم بوده و جریان‌های مختلف بنا بر ریشه‌ها و آبشخورهای فکری خود به آن پرداخته‌اند. اهمیت مسأله هویت تمدنی در آن است که هرگونه پیشرفت و توسعه بر بستر آن امکان‌پذیر می‌شود و اگر جامعه و ملتی هویت مستقل و منسجمی نداشته باشد نمی‌تواند مراحل پیشرفت را طی کند. هویت و فرهنگ دارای ارتباط و گستره معنایی مهمی هستند. گستره و دایره تأثیرگذاری فرهنگ با تمام ابعاد حوزه زندگی انسان در ارتباط می‌باشد. هویت از منابع متعددی سرچشمه می‌گیرد و حتی ممکن است شکل‌گیری یک هویت پا سخی به بحران‌های زمانه فرد و یا اجتماع با شد. به عنوان مثال، هنگامی که در یک کشور، انقلاب و یا تغییراتی اساسی در عرصه‌های سیاسی و اجتماعی صورت می‌گیرد، به همان نسبت هویت افراد یک جامعه نیز تحت تأثیر قرار می‌گیرد. در هر صورت، به دلیل تنوع منابع جامعه‌پذیری، اشکال متعددی از هویت دیده می‌شود که باز نمود بیرونی آن در قالب هویت‌های فردی و اجتماعی و تمدنی نمایان می‌شود. از این منظر، هویت و مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده آن مورد توجه بسیاری از جامعه‌شناسان و فیلسوفان سیاسی و اجتماعی بوده است. در هر صورت، هویت در بردارنده دو بعد متناقض نماست: بعد همسانی و بعد تمایز (Golmohammadi, 2007: 222). اولین معنای آن بیانگر مفهوم تشابه مطلق است: این با آن مشابه است. معنای دوم آن به مفهوم تمایز است که با مرور زمان سازگاری و تداوم را فرض می‌گیرد. به این ترتیب به مفهوم شباهت از دو زاویه مختلف راه می‌یابد و مفهوم هویت به طور همزمان میان افراد یا اشیاء دو نسبت محتمل برقرار می‌سازد از یک طرف شباهت و از طرف دیگر تفاوت (Jenkins, 2002: 138). هویت‌ها اعم از قومی، مذهبی، فرهنگی و اجتماعی همگی در زیر مجموعه هویت ملی قرار می‌گیرند. به طوری که می‌توان گفت در زمانه کنونی و با مسلسل شدن عنصر «دولت-ملت»، هویت ملی به عنوان شناخته شده‌ترین هویت به شمار می‌آید. در عین حال، هدف کلی سیاستگذاری‌های هویتی، تنظیم مناسب پیوندهای هویتی در درون یک چارچوب سیاسی به شیوه‌ای است که ائتلاف ملی فراگیر و پایدار شکل گرفته و تداوم یابد. با وجود این، اغلب رویکردهای متفاوت برای رسیدن به این هدف بر اساس ایدئولوژی، شرایط تاریخی، رویکردهای فرهنگی و ارزش‌ها و طرز تلقی‌های تصمیم‌گیرندگان و مردم طراحی می‌شود (Guderzi, 2006: 248-249). بر همین اساس جمهوری اسلامی ایران بر اساس گفتمان انقلاب اسلامی می‌بایست اقدام به تمدن‌سازی اسلامی بر اساس مقتضیات و شرایط زمانه نماید و با توجه به نقش نهادهای فرهنگی در این زمینه می‌توان استدلال نمود که با شناخت عمیق از موانع و محدودیت‌ها می‌توان به آن دست پیدا نمود.

چارچوب مفهومی

چارچوب مفهومی پژوهش حاضر مبتنی بر رهیافت نهادی می‌باشد. از منظر رهیافت نهادی مطالعه نهادهای سیاسی از اهمیت بسزایی برخوردار است. نهادگرایان تصمیمات و رفتارهای افراد را در ساختار نهادها تحلیل می‌کنند و در تحلیل‌های خود برای نهاد اولویت قائل می‌شوند (Haghighat, 2008: 139). نهادگرایان نشان می‌دهند که چگونه نهادها با ساز و کارهای بسیار پیچیده، هم محدودیت‌هایی بر رفتار کنش‌گران اعمال می‌کنند و هم از خصلتی امکان ساز برخوردارند (Kazemi, 2012: 2). نهادینگی به معنی استحکام و پایداری مفاهیم، هویت‌ها و نهادها از فشارها و نیروهای داخلی و خارجی می‌باشد. نهادینه شدن به مفهوم برخورداری الگوها از نیرو و توان کافی و پایدار برای مقابله با فشارهای وارد بر سیستم می‌باشد (Ghavam, 1994: 97). بروس کوهن^۱ نهادی شدن را فرایند توسعه منظمی از هنجارها، پایگاه‌ها و نقش‌های مشخص و بهم پیوسته می‌داند که جامعه آن را پذیرا شده است. از طریق نهادی شدن، رفتارهای خود انگیخته و پیش‌بینی ناپذیر، جای خود را به رفتار نظام یافته و پیش‌بینی‌پذیر می‌دهد. (Kohen, 2003: 153) یکی از ویژگی‌های نهادی شدن این است که بسیاری از رفتارها و کنش‌های افراد در نزد سایرین به کنش‌های قابل پیش‌بینی تبدیل می‌شود. در نتیجه رفتارهای افراد تبدیل به یک موضوع عادی و روزمره می‌شود. نهادی شدن زمانی رخ می‌دهد که نمونه‌سازی متقابلی از اعمال عادت شده به وسیله کنشگران وجود داشته باشد (Qolipour, 2005: 96). هنگامی که افراد از طریق ارزش‌های نهادهایشان برانگیخته می‌شوند، رفتارها عامدانه اما نه مشتاقانه خواهد بود. یعنی افراد انتخاب‌های آگاهانه انجام می‌دهند اما این انتخاب‌ها درون مؤلفه‌هایی که توسط ارزش‌های مسلط نهادی ایجاد شده است، باقی خواهد ماند. (پیتز، ۱۳۸۶: ۵۵) مارش و اولسون بر این عقیده‌اند که نهادها بر موقعیت، منافع، اولویت‌ها و توان بازیگران سیاسی اثر گذارند (March & Olson, 2005). آن‌ها می‌گویند که علوم سیاسی اجتماع محور است و با تأکید بر زمینه اجتماعی رفتار سیاسی، اهمیت ناچیزی برای دولت به عنوان یک علت مستقل قائل می‌شوند. نهادگرایی جدید بر نقش مستقل برای نهادهای سیاسی تأکید می‌ورزد

¹ - Institutional Approach.

² - institutionalization.

³ - Bruce Kohen.

(رودس، ۱۳۹۰: ۱۰۰-۹۹). آنها شکل‌گیری سیاست را به وسیله نهادهای انجام‌شده می‌دانند و معتقدند که سازمان زندگی سیاسی در نوع سیاستها تفاوت ایجاد می‌کند و نهادهای بر روند تاریخ اثر گذارند. اقدامات شکل گرفته به وسیله نهادهای سیاسی زمینه تحول در شیوه‌های توزیع منابع، منافع و قواعد سیاسی می‌گردند... نهادهای بر شیوه‌های فعالیت افراد و گروه‌ها در درون و بیرون نهادهای مستقر، بر سطح اعتماد میان شهروندان و نخبگان، بر اهداف مشترک اجتماع سیاسی، زبان مشترک، تفاهم، هنجارهای جمعی و بر معانی مفاهیمی مانند دموکراسی، عدالت، آزادی و تساوی اثر گذارند (March & Olson, 1989: 159). برخی نظریه پردازان مانند هال نهادهای را به عنوان قواعد رسمی، رویه‌های پذیرش و رفتارهای عملیاتی استاندارد که روابط میان افراد را در واحدهای متعدد سیاست و اقتصاد سازمان می‌دهند، تعریف می‌نماید. به نظر وی نهادهای نه تنها شامل قانون اساسی و رفتارهای سیاسی رسمی می‌شود، بلکه شبکه‌های رسمی کمتر رسمی را در بر می‌گیرد.

پیشینه و مبانی نظری تحقیق

در ارتباط با هویت ملی و نهادهای فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران مقالات و تحقیقاتی انجام شده است که در این زمینه می‌بایست به چند نکته اشاره داشته باشیم. اول اینکه حوزه اصلی پژوهش در این مقاله پیرامون تأثیر نهادهای فرهنگی اثرگذار بر هویت تمدنی می‌باشد که با توجه به حوزه متولیان فرهنگی و تأثیر تصمیمات، دستورالعمل‌ها، بخشنامه‌ها و قوانین مصوب در نهادهای رسمی قانونگذاری به بررسی پیرامون فرهنگ و باز تولید هویت تمدنی در جمهوری اسلامی ایران پرداخته‌ایم. بنابراین سعی نموده‌ایم که با توجه به ویژگی‌های هویتی و مطالعات انجام شده نزدیک به این موضوع به طور اجمالی به فعالیت‌های پژوهشی انجام شده در این زمینه اشاره نماییم. برخی بر این عقیده اند که انقلاب اسلامی ایران با نگاهی تمدنی و مبتنی بر ارزش‌های ویژه خود، فرهنگ را زیربنا قرار داده و در همان ابتدا به نهادسازی در حوزه فرهنگ اقدام کرد. تجربه زیسته جمهوری اسلامی در دهه ۱۳۶۰، حاکی از شرایط پیرامونی تأسیس نهادهای جدید و استحاله نهادهای سابق به عنوان یکی از مهم‌ترین اقدامات در حوزه سیاستگذاری و حکمرانی فرهنگی است. شورای عالی انقلاب فرهنگی، سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، سازمان تبلیغات اسلامی، سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی و مرکز رسیدگی به امور مساجد از جمله مهم‌ترین نهادهایی هستند که در این زمینه قابل مطالعه هستند. (Haddadi et al, 2022) در پژوهشی دیگر که با بررسی رابطه گرایش مذهبی به عنوان بخش مهمی از نظام فرهنگی در جامعه با بی تفاوتی اجتماعی و تفکر انتقادی در بین دانشجویان و معلمان دانشگاه فرهنگیان انجام شده است. نتایج حاصله با توجه به تحقیقات پیشین و نظریات دانشمندان و تحقیق حاضر حاکی از رابطه‌ی معنادار بین میزان گرایش مذهبی دانشجویان با بی تفاوتی اجتماعی و تفکر انتقادی دانشجویان معلمان دانشگاه فرهنگیان اصفهان بوده است. گرایش مذهبی با بی تفاوتی اجتماعی رابطه معکوس و با تفکر انتقادی رابطه‌ای مستقیم دارد. پس با اطمینان ۹۵ درصد فرضیه‌های تحقیق تأیید می‌شوند (Ronaghi, 2022). پژوهشی دیگر با عنوان، نسبت هویت ملی و وحدت ملی در ایران، نویسنده بر این عقیده است که: یکی از مباحث مهم مرتبط با موضوع وحدت ملی، هویت ملی است. هویت ملی یکی از اساسی‌ترین عناصر و پیش شرط‌های ضروری دستیابی به وحدت و همبستگی ملی است. از آنجا که ایران نیز از جمله کشورهایی است که در طول تاریخ خود همواره با موضوع حفظ و تقویت وحدت و همبستگی ملی مواجه بوده است، این مقاله درصدد تبیین نسبت میان این دو مقوله در ایران با بهره‌گیری از رهیافت جامعه‌شناسی تاریخی می‌باشد. بر همین اساس دو مقطع عمده از فراز و فرود وحدت ملی در تاریخ باستان و معاصر ایران مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد در مقاطع بررسی شده بین هویت ملی و وحدت ملی رابطه مستقیمی وجود داشته و تقویت یا تضعیف همبستگی ملی متأثر از سیاست‌ها و عملکرد دولت در زمینه هویت ملی بوده است. در مقاله‌ای دیگری با عنوان عناصر هویت فرهنگی جمهوری اسلامی ایران؛ مورد کاوی سند «مؤلفه‌های هویت ملی ایرانیان، نویسندگان به این موضوع اشاره می‌نمایند که: هویت فرهنگی در سند مؤلفه‌های هویت ملی ایرانیان شامل دو لایه هویت فرهنگی اسلامی که در برگزیده عناصری چون معنویت و توحید، اسلام و مذهب تشیع و معارف قرآنی، هم‌گرایی فرهنگی، دفع ظلم و ظلم ستیزی، ولایت مداری، اخلاق و آداب و سنت‌های حسنه، عمل به سیره پیامبر (ص)، عدالت طلبی بی پایان، انتظار و رسالت تاریخی ایرانیان است و لایه هویت فرهنگی ایرانی که شامل عناصری چون میراث فرهنگی و آیین‌ها، معماری ایرانی، عالمان و علم دوستی، تاریخ ایران، دفاع از سرزمین، حافظه و خاطره جمعی، تمدن ایرانی، زبان و خط پارسی، سرزمین ایران، اقوام و گروه‌های ایرانی با خرده فرهنگ‌های زیبا می‌شود که می‌تواند هویت بخشی و همبستگی فرهنگی، معنوی و ملی در میان ملت ایران را به دنبال داشته باشد (Karimi et al., 2017).

¹-Peter A. Hall.

بحث و ارائه یافته‌ها

کارویژه نهادهای فرهنگی

اهمیت مقوله هویت بعنوان یک اولویت شناختی و همچنین نقش فرهنگ و نهادهای فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران بدلیل جوهره و ذات گفتمان انقلاب اسلامی که ریشه در تعالیم و آموزه‌های فرهنگ دینی و معنوی دارد و همچنین نقش سیاستگذاری نخبگان و مدیران برای تحقق گفتمان اصیل انقلابی و باز تولید هویت ملی در قالب گفتمان انقلاب اسلامی مهم می‌باشد. فرایند جهانی شدن و گسترش فناوری‌های اطلاعاتی و گردش به ظاهر آزاد اطلاعات در جهان که موجب مهاجرت‌های بین‌المللی و کمرنگ شدن اهمیت مرزها میان کشورها شده و از قضا همین وضعیت بر تشدید بحران هویت تأثیرگذار بوده است. از سویی به دلیل قرار داشتن ابزارهای ارتباطی و فناوری‌های مربوطه، در اختیار فرهنگ‌های مهاجم، روند جهانی شدن نه یک روند تعامل‌گرایانه بلکه روندی کاملاً یکطرفه و تهاجمی است و موجب تحمیل چالش‌های متعددی به فرهنگ‌های مستقل و هویت‌های مرتبط با آن‌ها شده است. قواعد و رویه‌های اجرایی که نهادها ایجاد می‌کنند از طریق ساخت دادن به رفتار سیاسی بر نتایج سیاسی اثر گذارند. نهادها بر نتایج تأثیر می‌نهند چرا که آن‌ها به هویت، قدرت و استراتژی‌های بازیگران شکل می‌دهند. نهادها بوسیله تاریخ شکل می‌گیرند: تاریخ راهی است که نهادها از آن عبور می‌کنند. شاید افراد، نهادهایشان را انتخاب نمایند اما آن‌ها این نهادها را تحت شرایطی خود ساخته انتخاب نمی‌کنند و انتخاب آن‌ها نیز به نوع خود بر قواعدی تأثیر می‌گذارد که جانشینانشان در چارچوب آن‌ها دست به انتخاب می‌زنند (Putnam, 2012: 29-30). نهادها فرهنگی دارای چهار کارکرد یا کار ویژه اصلی مانند کارکرد جامعه‌پذیری، می‌باشند که در اینجا به آن‌ها اشاره می‌نماییم:

کارکرد جامعه‌پذیری

هویت و شخصیت ما، در جهان فرهنگی شکل می‌گیرد. مهم‌ترین نمود فرهنگ‌پذیری، ادای کلمات و واژگان و زبان‌آموزی است که عمدتاً از فرهنگ خانواده و رفتار و زبان پدر و مادر، به صورت مستقیم و غیرمستقیم فراگرفته می‌شود. رشد و شکل‌گیری زبان در فرد، مقدمه رشد و شکوفایی اندیشه در او خواهد شد. فرهنگ، ابتدا بیرون از وجود کودک، و در وجود دیگران، نمادها، جهان فرهنگی و اجتماعی، موجود است و در تعامل کودک با دیگران، به درون او، راه یافته است و سبب درونی شدن فرهنگ می‌شود. فرهنگ به وسیله یادگیری و درونی شدن، استمرار می‌یابد و افراد، با عجزین شدن فرهنگ با استعدادهای ذاتیشان، به گسترش و بسط فرهنگ (مانند تولید ابزار و تفکرات جدید) پرداخته و بر آن، تأثیر می‌گذارند (Inglehart, 2003:76). فرهنگ در شکل‌گیری شخصیت ما، تأثیر فراوان دارد. نگرش‌ها، باورها و کنش‌های ما، تحت تأثیر فرهنگ مدرسه، فرهنگ خانواده و فرهنگ جهان اجتماعی است و جامعه‌پذیری که موجب پویایی جهان اجتماعی می‌شود، توسط فرهنگ و نهادهای فرهنگی، صورت می‌گیرد. از سوی دیگر، هر یک از ما، در زندگی خود، اهداف یا هدفی داریم و برای کسب موفقیت و دست‌یابی به آن‌ها، تلاش می‌کنیم. معنای زندگی ما و ترجیح و انتخاب یک هدف بر اهداف دیگر، متأثر از ارزش‌ها و باورهای ماست (Azekia, 2001: 31). در نهایت، موفقیت در زندگی فرد و اجتماعی، نیازمند توجه به فرهنگ و شرایط فرهنگی و جامعه است و شناخت آن برای تحقق اهداف، لازم و ضروری است (روشه، ۱۳۸۶: ۸۷). در واقع ارتباط، یک کنش اجتماعی است که ما را به شبکه‌ها و گروه‌های اجتماعی پیوند می‌دهد. ارتباطات از خانواده شروع می‌شود و به گروه دوستان می‌رسد و هر روزه گسترش می‌یابد و امروزه از طریق از رسانه‌های جمعی، به سراسر جهان و کل جامعه تسری می‌یابد. تکامل و تعالی فرهنگ، به ارتباطات فرهنگی و اجتماعی وابسته است. ارتباطات فرهنگی بین جهان‌های فرهنگی و افراد از دیرباز به روش‌ها و صورت‌های مختلف انجام می‌شده است. در نهادها و سازمان‌ها، و مؤسسات (اعم از مؤسسات فرهنگی، اجتماعی، آموزشی، اقتصادی و...) افراد با فرهنگ‌های مختلف در کنار هم کار و زندگی می‌کنند و به مبادله فرهنگ می‌پردازند. برخلاف گذشته، انسان‌های امروزی، کمتر به محل سکونت و زمین خود وابسته‌اند و خیلی راحت تغییر مکان می‌دهند.

کارکرد انتقال ارزش‌ها

بر مبنای پاره‌ای از تعریف‌های فرهنگ، ارزش‌ها رکن اساسی آن تلقی می‌شود. در صورتی بعضی از تعاریف نیز جامعیت فرهنگ را از نظر دور نداشته و به الگوها، ارزش‌ها، باورها و شیوه‌های رفتاری ویژه برخاسته از ارزش‌ها و باورها به عنوان ارکان اساسی و اصلی فرهنگ اشاره کرده‌اند (Mesbah Yazdi, 1997: 102-104). در واقع می‌توان گفت که فیلسوفان علوم اجتماعی، قوام فرهنگ را در ارزش‌ها می‌دانند. بر این اعتقادند که این ارزش‌ها هستند که باعث قوانین و هویت ویژه در جامعه می‌شوند. اگر می‌گویند هویت هر کشور یا جامعه‌ای به فرهنگ آن است، منظورشان بخش ارزشی فرهنگ است و این بدان جهت است که رفتارها ناشی از ارزش‌ها و عقاید است. در حقیقت ارزش عبارت است از تصورات و اندیشه‌ها از آنچه یک فرهنگ خاص به آن‌ها به عنوان بد یا خوب، غیرمتمایل یا متمایل است (Mohsenian Rad,)

4: 1998). ویژگی یکپارچگی و مطلق بودن ارزش‌های یک جامعه به ایجاد انسجام و وحدت جامعه منجر می‌شود. ارزش‌های وحدت بخش و مطلق نیز به رفتارهای هماهنگ می‌انجامد. این رفتارها که ناشی از ارزش‌ها و عقاید یک ملت هستند که از وحدت و یکپارچگی ارزش‌های واحدی سرچشمه گرفته‌اند و به ایجاد همگرایی و انسجام و وحدت در جامعه کمک می‌کنند. این ارزش‌ها در جایگاه اهدافی که تعالی جویی جامعه را ارضا می‌کنند، اهمیت اساسی دارد (Zoleim, 2000:30) یکی از ابزارهای بسیار مهم در جهت آگاهی بخشی به جامعه و انتقال ارزش‌ها در زمینه‌های مختلف رسانه‌های جمعی است. این رسانه‌ها به علت کارکردهایشان اثری انکارناپذیر و عمیق دارند. استقبال همگانی از رسانه‌ها و درجه تأثیر آن‌ها تابع متغیرهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جامعه است؛ زیرا پیشرفت تکنولوژی و دانش سهم اصلی را در چگونگی بهره‌گیری افراد یک جامعه از رسانه‌های همگانی دارد (Mariji, 2004: 132). مسأله تأثیرگذاری و انتقال فرهنگی از وسایل ارتباط جمعی ابعاد گسترده‌ای دارد. این مسائل اثرات آنی و همچنین اثری درازمدت نیز بر جای می‌گذارند. هر چند شناخت این اثرات دشوارتر است؛ چون تأثیر این رسانه‌ها به هم می‌آمیزند و ترکیب و فضای پیچیده‌ای فراهم می‌آورند که فرد را در خود غرق می‌سازند. فراگیرترین و مهم‌ترین اثر رسانه تأثیر بر مذهب و دین جامعه و انتقال ارزش‌های فرهنگی و مذهبی به نسل‌های بعد می‌باشد. جهت‌گیری سنجیده و صحیح رسانه در این زمینه می‌تواند به ارتقاء احکام و اخلاقیات، سطح اعتقادات جامعه کمک کند و ارزش‌های حقیقی را نهادینه نماید و بدین طریق فرهنگ جامعه را شکل دهد. بیشترین مخاطبان تلویزیون جوانان، نوجوانان و کودکان هستند. با توجه به زمانی که این افراد صرف دیدن برنامه‌های تلویزیونی می‌کنند، برنامه‌سازان می‌توانند با برنامه‌ریزی درست و دقیق برنامه‌های دینی و ارزشی را تولید و رفتار اجتماعی و فردی این افراد را سمت و سو دهند. در آینده‌ای نه چندان دور، این قشر در بخش‌های مختلف اجتماع همچون سرباز جبهه فرهنگی، آموخته‌های خود را آشکار می‌کنند (Arabifer, 2013: 20).

کارکرد انتقال هویت

واژه هویت به دو معنای ظاهراً متناقض به کار می‌رود: ۱) یکنواختی و همسانی مطلق (۲) تمایز، که در برگیرنده تداوم یا ثبات در طول زمان است. گرچه تعداد زیادی از نظریه پردازان هویت بر سر دو معنای فوق از هویت اتفاق نظر دارند، اما هنوز به توافقی درباره‌ی کاربرد آن معانی نرسیده‌اند. جرج هربرت می‌د پرچمدار نظریه هویت اجتماعی فرایند دستیابی فرد به برداشت و احساسی کامل از خویش را بررسی می‌کند. از دیدگاه جرج می‌د، هر فرد خویشتن یا هویت خود را از طریق ساماندهی نگرش‌های فردی دیگران، به شکل نگرش‌های سازمان یافته گروهی یا اجتماعی شکل می‌دهد. به عبارت دیگر، تصویری که شخص از خود می‌سازد و احساسی که نسبت به خویش پیدا می‌کند، بازتاب نگرشی است که دیگران نسبت به او دارند (مید، ۱۹۶۴: ۴۴). فرایند هویت‌سازی برای یک کنشگر اجتماعی این امکان را فراهم می‌کند که برای پرسش‌های بنیادی معطوف به چیستی و کیستی خود پاسخی قانع‌کننده و مناسب پیدا کند. بی‌شک می‌توان گفت که هویت پیش نیاز هر گونه زندگی اجتماعی و از نیازهای روانی انسان است. اگر مبنا و محور زندگی اجتماعی را برقراری ارتباط معنادار و پایدار با دیگران بدانیم، هویت اجتماعی چنین امکانی را فراهم می‌نماید. در واقع بدون هویت اجتماعی، جامعه‌ای وجود نخواهد داشت؛ نه تنها هویت اجتماعی ارتباط اجتماعی را امکان‌پذیر می‌نماید، بلکه به زندگی افراد معنا می‌بخشد (Peterson, 1999). برخلاف دیدگاه ساختارگرایانی که تلاش می‌کنند هویت را امری ثابت و طبیعی نشان دهند، باید گفت که هویت امری محتمل و تاریخی است. هویت پیوندی ناگسستنی با تفاوت دارد و همیشه تفاوت‌ها در برگیرنده‌ی قدرت هستند که توسط حکومت‌ها، جوامع و نمادها ساخته و توسط آن‌ها تقویت و حفظ می‌شوند. پس هر جا تفاوت باشد، قدرت وجود دارد و هر فردی که دارای قدرت است، در رابطه با معنای تفاوت تصمیم می‌گیرد. قدرتی که تفاوت و بنابراین، هویت را می‌سازد و حفظ می‌نماید، همیشه بیرون و درون مرزهای هویت آفرین و تفاوت‌زا در تلاش است. ولی از آنجا که مرز، هویت و تفاوت ماهیتاً سیال و بسترناپذیر هستند، سعی و تلاش آن‌ها با موفقیت کامل همراه نیست (Rashidpour & Shah Nowrozi, 2014: 245). در واقع بحث فضا و مکان و اهمیت آن‌ها برای هویت غیر قابل تردید و بسیار روشن است. جامعه‌شناسان و مخصوصاً انسان‌شناسان همواره بر این نکته تأکید داشته‌اند که محل، سرزمین و مکان برای مردم بسیار اهمیت دارد؛ زیرا که توانایی هویت‌سازی بسیار بالایی دارند. به عبارت دیگر، فضا و مکان از آن رو برای گروه‌ها و افراد گوناگون مهم هستند که اجزا و عناصر اصلی هویت را تأمین می‌نمایند. بی‌شک هویت داشتن در درجه نخست به معنای متمایز و خاص بودن، پایدار و ثابت ماندن و تعلق به جمع است. هر شخص هنگامی خود را دارای هویت می‌داند که از در جمع بودن از تمایل پایداری خود اطمینان حاصل کند. مکان و فضا مهم‌ترین عواملی هستند که نیازهای هویتی انسان را تأمین می‌نمایند (Golmohammadi, 2007: 90). علی‌رغم جوامع مدرن و متأثر از فرایند جهانی شدن، در جوامع سنتی فضا کاملاً وابسته و زیر سلطه مکان بود.

کارکرد تغییر و تحول

هویت فرهنگی جامعه و فرد نیز از عناصر متغیر و ثابت تشکیل شده است. این امر، از جمله پیچیدگی‌های فرهنگ است که دو ویژگی یا دو صفت به ظاهر متناقض ثبات و تغییر را در خود جای داده است. از یک سو، به نظر می‌رسد فرهنگ ثابت است زیرا موراثت فرهنگی در یک دوره طولانی و از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌گردد و فرهنگ گذشته در زمان حال برای نسل آینده تداوم می‌یابد و اگر تغییری هم در آن ایجاد شود، کند و آرام است و به سادگی قابل درک و مشاهده نیست. ارزش‌ها و باورهای اجتماعی در این گروه قرار دارند (Zoleim, 2011). در واقع هر جهان فرهنگی نیز، متناسب با اوضاع اجتماعی و اقلیمی خود، در برابر تحولات محیط، واکنش نشان می‌دهد و در چارچوب ارزش‌ها و مبانی خویش، به گونه‌ای عمل می‌نماید که امکان ادامه حیات و بقای هویت فرهنگی خویش را فراهم سازد (Rooh Al-Amini, 1989: 87). جهان‌های فرهنگی و جهان‌های اجتماعی نیز از قاعده تغییر و تحول پیروی می‌کنند و در عین وفاداری به جنبه‌های ثابت و ارزش‌های بنیادی خود، در حال دگرگونی و حرکت‌اند. تمام جوامع، چه به صورت نامحسوس و آرام و چه به صورت محسوس و ناگهانی، تغییرات را تجربه می‌کنند. در واقع، حیات فردی و اجتماعی آدمی، دستخوش مجموعه‌ای از تغییرات و دگرگونی‌هاست که پیامدهای مثبت و منفی زیادی به همراه دارد. تغییرات فرهنگی شامل پدیده‌های ملموس و مادی و عناصر فرعی فرهنگ است که در کوتاه مدت اتفاق افتاده و هر فرد می‌تواند شاهد آن‌ها باشد. تحولات فرهنگی، دگرگونی در ارزش‌ها و ریشه‌های بنیادی است که در یک دوره زمانی طولانی مدت، و یا در فاصله چند نسل، در یک جامعه اتفاق می‌افتد، و آثار و پیامدهای ماندگار و پایدار بر جای می‌گذارد. با نگاه نظام‌مند، تغییر هر جزء از فرهنگ، در درازمدت یا کوتاه مدت، می‌تواند همه عناصر سیستم را تغییر دهد. تحولات فرهنگی، علاوه بر تغییر و دگرگونی در باورهای اساسی، هنجارها و نمادها را نیز تغییر داده، و می‌تواند هویت جهان فرهنگی و جهان اجتماعی را دگرگون سازد. ممکن است هر تغییر فرهنگی، ریشه‌ها و باورهای هویتی جامعه را تغییر ندهد، اما هر تحول فرهنگی، الگوها، نمادها و هنجارها را دگرگون می‌کند. یکی از عوامل تغییر و دگرگونی در نهادهای فرهنگی و فرهنگ، تأخر فرهنگی می‌باشد.

هویت ایرانی-اسلامی

کشور ایران دارای تمدن چند هزار ساله است. تمدنی که دارای عناصر اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی است. با وقوع انقلاب اسلامی نیز نگرش‌های مختلفی درباره هویت تمدنی از سوی نهادهای فرهنگی ابراز شده است. در ارتباط با رشد و گسترش فرهنگ و تمدن اسلامی در ایران، برخی از صاحب‌نظران بر این عقیده‌اند که: دین اسلام با سرعتی فوق‌العاده در ایران پیشرفت، و این ملت بدون جدال و جنگ از آن استقبال نمود، و در مدت بیست سال تمام فلات ایران را از ساحل فرات تا رود جیحون و از کرانه‌های سند دریاچه خوارزم دربر گرفت. اگر در چند مورد با اعراب مسلمان جنگ شد آن جنگ مربوط به دسته‌ای از موبدان و طبقات ممتاز بود که می‌خواستند با جلوگیری از نفوذ اسلام منافع خویش را حفظ نمایند. پس از اینکه تمام سرزمین پهناور ایران به تصرف مسلمین درآمد، طولی نکشید که اکثریت مردم این کشور به استثنای کوه‌های دیلمان و مازندران دین اسلام را پذیرفتند و کوشش و فعالیت این مردم برای تبلیغ اسلام و تحکیم قواعد و مبانی شرع مقدس شروع گردید (Motahari, 1996: 127). اما در رابطه با هویت تمدنی اسلامی و ایرانی به صورت کلی می‌توان بیان کرد که در تمدن‌های مختلف اولویت‌ها متفاوت است، در تمدن یونانی طبیعت در درجه اول اهمیت می‌باشد و بعد از آن انسان و خدا قرار دارند، ولی در تمدن مسیحیت برعکس است و خداوند در درجه اول و در اولویت قرار دارد، تمدن مدرن هم دوباره بر می‌گردد به همان مؤلفه‌های تمدن یونان و اولویت‌های فرهنگ و تمدن اسلامی هم به ویژگی‌های تمدن مسیحیت مانند است. تمدن ایران جدای از سایر تمدن‌ها بر دین اسلام و اینکه حق و عدالت خدای متعال می‌باشد و خداوند در اولویت و یکتای مطلق است، تأکید داشته است (Motahari, 1996: 128). اما برخی دیگر بر این باور هستند که اسلام و ایران و تمدن‌های منبعث از آنان دارای عناصر مشترکی هستند. آنچه مسلم و قطعی است این است که پس از ظهور اسلام و تشکیل حکومت اسلامی و گرد آمدن ملل مختلف در زیر یک پرچم به نام پرچم اسلام تمدنی شکوهمند و عظیم و بسیار کم نظیر به وجود آمد که تاریخ و جامعه‌شناسی آن را به نام تمدن اسلامی می‌شناسد. تقی‌زاده در خطابه تحولات اجتماعی و مدنی ایران در گذشته به نقل از دکتر معین در کتاب "مزدیسنا و ادب پارسی" چنین بیان می‌دارد: از اقیانوس بیکران آداب و حکمت و علوم و فنون و یونانی نسبه کم کتابی که در قرن دوم موجود بود ماند که مسلمین ترجمه نمودند... بر اثر آن ترجمه‌های عربی از یونانی، حکمت و علم و همه فنون چنان در ممالک اسلامی و به ویژه در ایران رواج یافت که هزاران عالم نامدار مانند بیرونی و فارابی و ابن سینا و محمد بن زکریای رازی و غیر هم باده هزاران تألیف مهم (البته ۹۹ درصد به عربی) به ظهور آمدند و هویت تمدنی بسیار درخشان اسلامی قرون دو تا هفت اسلام که شاید پس از روم و یونان عالی‌ترین و بزرگ‌ترین تمدن دنیا باشد به وجود آمد... آقای تقی‌زاده در این گفتار خود همین مقدار می‌گویند اسلام به ایران روح تازه داد، در رابطه با این مطلب بحثی نمی‌کنند که اسلام از ایران چه چیز را گرفت و چه چیز به او داد که در نهایت ایران روح تازه یافت.

ایشان فقط اشاره می‌کنند که "اصول قوانین و عالت منظم آورد" که البته این‌ها بخشی است از آنچه اسلام آورده و داده است وی در سخن خود صریحاً ادعا می‌نماید که این اسلام بود که زمینه را برای شکفتن حکمت عملی و استعدادهای ادبی از قبیل حافظ و سعدی و ناصر خسرو برای شکفتن استعدادهای طبی و فلسفی و ریاضی از قبیل فارابی و ابن سینا و رازی و بیرونی فراهم نمود (Taghizadeh, 2000: 16). بنابراین هویت ایرانی و اسلامی بر اساس مبانی مشترک و ماهیت و فطرت طبیعی انسانی با قرار گرفتن در کنار یگدیگر و عجین شدن بر شالوده و بنیاد معنویت و روحیه یکتاپرستی و ارزش‌های الهی زمینه تعالی و ترقی را در ابعاد همه جانبه طی نمود و در این زمینه آثار و پیامد های علمی و اکتشافی فراوانی بر جای نهاده است.

تمدن اسلامی و گفتمان انقلابی

موضوع تمدن اسلامی در حوزه گفتمان انقلاب اسلامی بر اساس مواضع مقام معظم رهبری دارای چند مرحله است که در اینجا به تشریح آن خواهیم پرداخت. در اندیشه حضرت آیت الله خامنه‌ای، انقلاب اسلامی دارای پنج هدف است که به بیان ایشان: «ما یک انقلاب اسلامی داشتیم؛ بعد نظام اسلامی تشکیل دادیم؛ مرحله بعد تشکیل دولت اسلامی است؛ مرحله بعد تشکیل کشور اسلامی است؛ مرحله بعد تشکیل تمدن بین‌الملل اسلامی است» (بیانات آیت‌الله خامنه‌ای در دیدار با مسئولان نظام در تاریخ ۱۳۸۳/۸/۶). از دیدگاه معظم له، اکنون در مرحله سوم هستیم؛ ما می‌خواهیم آن نظامی، آن تشکیلاتی و آن حکومتی را که بتوان این هدف‌ها را در آن محقق کرد، به وجود آوریم. این یک فرایند طولانی و دشواری دارد و شروع از انقلاب اسلامی است. بلافاصله بعد از آن، تحقق نظام اسلامی است. بعد از آن نوبت به تشکیل دولت اسلامی به معنای حقیقی می‌رسد؛ یا به تعبیر روشن‌تر، تشکیل منش و روش دولتمردان. این مرحله‌ی سوم است که از آن تعبیر به ایجاد دولت اسلامی می‌کنیم. مرحله چهارم، کشور اسلامی است. از این مرحله که عبور کنیم، بعد از آن، دنیای اسلامی است. از کشور اسلامی می‌شود دنیای اسلامی درست کرد. ما در مرحله سومیم. ما هنوز به کشور اسلامی نرسیده‌ایم. هیچ‌کس نمی‌تواند ادعا کند که کشور ما اسلامی است (بیانات آیت‌الله خامنه‌ای در دیدار با کارگزاران نظام در تاریخ ۱۳۷۹/۹/۱۲). بر این اساس باید گفت تمدن دینی و توحیدی یکی از آرمان‌های اسلام در سراسر گیتی است و آنچه در مدینه نبوی و پس از مدتی در حکومت علوی تحقق یافت، نمونه‌های عینی از تمدن مورد نظر اسلام بود. در ادبیات تمدن اسلامی مسائلی چون ظهور، مدینه فاضله، آماده شدن برای آینده‌ها، پیش‌بینی‌های دینی و قرآنی در خصوص آینده و سنت‌های الهی همه نشان‌دهنده وجود ریشه‌های تاریخی پیرامون آینده در متن تمدن اسلامی می‌باشد. بدیهی است برای ساخت تمدن نوین اسلامی شناسایی شرایط و الزامات زمان و مکان و نیز بازکاوی ظرفیت‌های مؤثر تاریخی تمدن اسلامی ضروری است. تمدن اسلامی سابقه درخشانی در تاریخ تمدن دارد. تمدن نوین اسلامی به معنای شکل‌گیری ظهور تمدن جدیدی متفاوت با تمدن اسلامی نیست. تمدن نوین اسلامی، استمرار تمدن اسلامی منطبق و سازگار با شرایط و ویژگی‌های جهان تو و زندگی جدید انسان و تأمین‌کننده نیازهای بشر امروزی است. دشواری تمدن‌سازی در عصر حاضر آن است که باید این مسیر و فرآیند، در فضایی رقابتی و با غلبه بر تلاش‌هایی که با هراس افکنی سعی در تیره و تار کردن فضا و بدنام کردن اسلام و تمدن اسلامی دارد، طی گردد. از این روگر چه با توجه به تجربه تاریخی شکل‌گیری و بر آمدن تمدن نوین اسلامی امکان‌پذیر است، اما با چالش جدی و اساسی روبه‌روست. آنچه گذر از این چالش را سهل و آسان می‌کند، حل مسائل بنیادی حاصل از تمدن برآمده از مدرنیته و تجویز نسخه‌های مؤثر برای درمان دردهای ناشی از این مسائل بنیادی است. بر همین اساس شاید بتوان گفت یکی از جلوه‌های انقلاب اسلامی و یا حتی یکی از دلایل وقوع آن، توجه به معنویت‌گرایی به عنوان یکی از کاستی‌های دوران معاصر بوده است. این گرایش در انقلاب اسلامی بیش از پیش واکنشی به تحولات سکولار در دنیای غرب بوده که انسان را مبتنی بر جهان بینی مادی تبلیغ می‌کرد. بدین ترتیب، معنویت‌گرایی در اندیشه حضرت آیت الله خامنه‌ای، علاوه بر اینکه پاسخی به کاستی‌های معنویت‌گرایی در دوران معاصر است، راهکاری برای ساختن جامعه نوین بر مبنای معنویت و فاصله گرفتن از سیطره مادی‌گرایی است. به بیان ایشان: «آنچه یک ملت... از طرق معنوی به دست می‌آورد، یک پشتوانه‌ای می‌شود، ذخیره‌ای می‌شود برای اینکه بتواند در همه‌ی میدان‌های زندگی، با اراده‌ی راسخ و با عزم مقاوم در مقابل مشکلات پیش برود؛ بن بست‌ها را باز کند، کارهای بزرگ انجام دهد. پشتوانه همه‌ی این‌ها، این معنویت است. کسی مثل امام بزرگوار ما که یک تنه وارد شد و توانست به برکت عزم و اراده‌ی راسخ و ایمان و توکل، همه‌ی ملت را بسیج کند و این حرکت عظیم را راه بیندازد، بیش از هر چیز متکی بود به همان جوشش قلبی، معنوی، روحی، توکل، معرفت، عبادت» (بیانات رهبری در دیدار با اقشار مختلف مردم، ۱۳۹۲/۲/۲۵). راه اساسی برای تغییر دادن الگوی تمدن نوین غربی از نظر رهبر انقلاب اسلامی، تکیه بر انسان‌سازی اسلامی بر مبنای تعالیم روشن دینی و الهی است تا بتواند رویکرد مسلط تجربی در غرب را به چالش بکشد. تمدن نوین اسلامی به عنوان یک الگو، نه امری تحمیلی و نه برخلاف الگوی تمدنی غرب به وسیله زور و تجاوز به سایر ملت‌ها بدست می‌آید. آنچه از تمدن نوین اسلامی برداشت می‌شود آن است که بتواند روح حاکمیت الهی به همه جهانیان عرضه دارد و زمینه را

برای صلح و برقراری عدالت جهانی برقرار سازد. به بیان رهبری که در راستای گفتمان انقلاب اسلامی چنین می‌فرمایند: «دنیای اسلام امروز وظیفه دارد مثل خود اسلام و مثل خود پیغمبر، روحی در این دنیا بدمد، فضای جدیدی ایجاد کند، راه تازه‌ای را باز کند. ما به این پدیده‌ای که در انتظار آن هستیم می‌گوییم «تمدن نوین اسلامی». ما باید دنبال تمدن نوین اسلامی باشیم برای بشریت؛ این تفاوت اساسی دارد با آنچه قدرت‌ها درباره‌ی بشریت فکر می‌کنند و عمل می‌کنند؛ این به معنای تصرف سرزمین‌ها نیست؛ این به معنای تجاوز به حقوق ملت‌ها نیست؛ این به معنای تحمیل اخلاق و فرهنگ خود بر دیگر ملت‌ها نیست؛ این به معنای عرضه کردن هدیه‌ی الهی به ملت‌ها است، تا ملت‌ها با اختیار خود، با انتخاب خود، با تشخیص خود راه درست را انتخاب کنند. راهی که امروز قدرت‌های جهان ملت‌ها را به آن راه کشانده‌اند، راه غلط و راه گمراهی است. این وظیفه‌ی امروز ما است» (بیانات رهبری در کنفرانس وحدت اسلامی، ۱۳۹۴/۱۰/۸). بر همین اساس، عزت و کرامت انسانی و عدالت نیز در گفتمان انقلاب اسلامی و آراء رهبر معظم انقلاب اسلامی به هم پیوند خورده است. از نظر ایشان: «جامعه‌ی عادل، برخوردار از عدالت، جامعه‌ی آزاد، جامعه‌ای که مردم در آن، در اداره‌ی کشور، در آینده‌ی خود، در پیشرفت خود دارای نقش هستند، دارای تأثیرند، جامعه‌ای دارای عزت ملی و استغنا ملی، جامعه‌ای برخوردار از رفاه و مبرای از فقر و گرسنگی، جامعه‌ای دارای پیشرفت‌های همه‌جانبه - پیشرفت علمی، پیشرفت اقتصادی، پیشرفت سیاسی - و بالاخره جامعه‌ای بدون سکون، بدون رکود، بدون توقف و در حال پیشروی دائم؛ این آن جامعه‌ای است که ما دنبالش هستیم. البته این جامعه تحقق پیدا نکرده، ولی ما دنبال این هستیم که این جامعه تحقق پیدا کند» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار دانشجویان کرمانشاه، ۱۳۹۰/۰۷/۲۴).

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

کارکرد نهادهای فرهنگی با توجه به جایگاه گفتمان انقلاب اسلامی و در راستای تقویت هویت ملی و مذهبی می‌بایست به تقویت هویت سازی و هویت‌گرایی در جهت نیل به توسعه و نهادینه شدن تمدن نوین اسلامی حرکت نمایند. رسالت محوری نهادهای فرهنگی برای هویت ملی و رسیدن به مرحله تمدن‌سازی نیاز به آگاهی و آگاهی‌بخش به تمام ارکان جامعه با توجه به نیازهای جدید و پاسخگویی منطقی و عقلانی می‌باشد. نهادهای فرهنگی در ایران پس از انقلاب اسلامی، به خوبی نشانگر بهره‌گیری کارکردی از هویت ملی است. نهادهای فرهنگی پس از انقلاب فرهنگی به دلیل ماهیت فرهنگی انقلاب اسلامی متعدد و گسترده هستند. بخش زیادی از این نهادهای فرهنگی در قالب زیرمجموعه وزارتخانه‌ها و سازمان‌های مختلف و برخی دیگر نیز به صورت مستقل و تحت عنوان نهادهای مذهبی و شبه مذهبی در کشور فعالیت می‌کنند. از جمله وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی که طیف زیادی از نهادهای فرهنگی زیرمجموعه آن محسوب می‌شوند و وظایف قابل توجهی در زمینه حفظ هویت ملی پس از انقلاب ایفا می‌کنند. کارکرد و آثار این نهاد از جهات مختلفی می‌تواند مقوم هویت ملی باشد. با این شرط که حمایت از هویت ملی در تقابل با هویت انقلابی و اسلامی تعریف نشود. عناصر متعددی در تاریخ فرهنگی ایران وجود دارند که می‌توانند وحدت بخش و مقوم هویت ملی تعریف شوند. بنابراین راه حل واقعی و عینی آن است که نهادهای فرهنگی را بر مبنای آنچه در اسناد بالادستی و قانون اساسی ج.ا. ایران وجود دارند، نسبت به حفظ هویت ملی و بازتولید آن در پرتو تحولات نوین تشویق نمود. از این جهت، گستردگی و فراگیری این تلاش‌ها می‌تواند منجر به ترویج شکل خاصی از هویت ملی گردد که در نهایت مروج «وحدت در عین کثرت» تلقی شود.

References

1. Aleam Marjan Badihi, R. (2020). A Critique of the Cultural Policy of the Islamic Republic of Iran with a Focus on National Identity in Cultural Policy Making. *Journal of Governmental Studies of the Islamic Republic of Iran*, 6(4), 11-39. [In Persian]
2. Alizadeh, A., & Taqizadeh, H. (2001). *History of Sciences in Islam*. Tehran: Ferdows Publication. [In Persian]
3. Ayatollah Khamenei. (2000). *Statements in a Meeting with the Officials of the System*. Retrieved from: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3039>. [In Persian]
4. Ayatollah Khamenei. (2004). *Statements in a Meeting with the Authorities of the System*. Retrieved from: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id>. [In Persian]
5. Cohen, B. (2003). *Foundations of Sociology* (Trans. G. A. Tousli & R. Fazil). Tehran: Samt Publication. [In Persian]
6. Gavam, A. (2012). *Political Science: Foundations of Political Science*. Tehran: Samt Publication. [In Persian]

7. Gholipour, A. (2003). *Institutions and Organizations (Institutional Ecology of Organizations)*. Tehran: Samt Publication. [In Persian]
8. Gol Mohammadi, A. (2007). *Globalization, Culture, Identity*. Tehran: Ney Publishing. [In Persian]
9. Goodarzi, G., & Sheikhzadeh, M. (2006). Analysis of the Current Situation of the Organization of Cultural Institutions in the Country with a Look at the Concept and Foundations of Cultural Engineering. *Cultural Research Letter*, 10(3), 5. [In Persian]
10. Haddadi, A., Jabbarpour, M., & Dadgostar, M. (2022). Historical Feasibility of Cultural Revolution Institutionalization Based on Imam Khomeini's (RA) Experience in Establishing Revolutionary Cultural Institutions in the First Decade of the Revolution. *Tamaddon Pazhouh*, 3(3), 114-75. [In Persian]
11. Inglehart, R., & Welzel, C. (2010). *Renovation, Cultural Change, and Democracy*. Tehran: Kooye Publishing. [In Persian]
12. Jenkins, R. D. (2002). *Social Identity*, translated by T.Y. Ahmadi. Tehran: Shiraze Publication. [In Persian]
13. Karimi Maleh, A., Balbasi, M. J., & Ghorbani. (2018). Elements of the Cultural Identity of the Islamic Republic of Iran; A Study of the Document "Components of Iranian National Identity." *Strategic Studies in Politics*, 7(25), 251-282. [In Persian]
14. Leadership. (2013). Statements in a Meeting with Various Segments of the People. Retrieved from: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=22566>. [In Persian]
15. Leadership. (2015). Statements in a Meeting with System Officials and Guests of the Islamic Conference. Retrieved from: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=31770>. [In Persian]
16. March, J. G and J.P. Olsen (2005) elaborating the new institutionalism. *Arena Working Paper*, No.11.
17. March, J. G and J.P. Olsen. (1984) The new institutionalism: organizational factors in political life, *American political science review*, vol.78, no.3. pp.734-749.
18. Marjai, S. (2004). *Factors Influencing Deviation from Values*. Qom: Islamic Republic of Iran Broadcasting Research Center. [In Persian]
19. Marjai, S. (2005). Mass Media and Their Role in Strengthening or Undermining Values. *Ma'arif Journal*, 91. [In Persian]
20. Masbah Yazdi, M. T. (1993). *Society and History from the Perspective of the Quran*. Tehran: Organization for Islamic Propaganda Publications. [In Persian]
21. Mohsenian Rad, M. (1996). *Revolution, Media, and Values*. Tehran: Organization for Islamic Revolution Documentation. [In Persian]
22. Motahhari, M. (1996). *Mutual Services of Islam and Iran*. *Collected Works*, 31. Sadr Publishing. [In Persian]
23. Patnam, R. (2013). *Democracy and Civil Traditions (Social Capital and Civil Traditions in Modern Italy)*, translated by M.T. Delfrooz. Tehran: Sociologists Publications. [In Persian]
24. Rhodes, R. A. W. (2011). *Institutional Approach*. In D. Marsh & J. Stoker (Trans. A. M. Hajiyousefi), *Methods and Theories in Political Science*. Tehran: Institute for Strategic Studies. [In Persian]
25. Roohnegi, M. (2022). Investigating the Relationship of Cultural Factors (Religious Orientation) on Social Indifference and Critical Thinking in Educational Institutions (A Case Study of Teacher Students at Isfahan University). *Social and Cultural Strategy Quarterly*, 11(42), 207-235. [In Persian]
26. Supreme Leader. (2011). Statements in a Meeting with Kermanshah University Students. Retrieved from: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=17597>. [In Persian]
27. Zolm, A. (2000). *Revolution and Values*. Qom: Cultural and Intellectual Research Academy. [In Persian]